

HRAD KOŽLÍ

Historie lokality na základě písemných pramenů a její současný stav

Lukáš Slabý

Obsahem této studie je v první řadě soupis historie hradu Kožlí (okres Benešov) od středověku do novověku na základě revize starších názorů a analýzy písemných pramenů. Cílem článku je jednak opravit nepřesnosti, které se opakují ve starší i současné literatuře k hradu Kožlí, jednak doplnit současný stav poznání o dosud nepublikované informace, a ozřejmit tak osudy jeho majitelů i hradu samotného. Ten sehrál důležitou roli coby sídlo významných osobností 1. poloviny 15. století. Jeho historie však skončila až na počátku 19. století, kdy se naposledy uplatnil jako středověká kulisa. V závěru se studie věnuje problematice jeho současného stavu zachování, ochrany a prezentace.

Klíčová slova: historie – písemné prameny – památková péče o hradní zříceniny – kastelologie – dolní Posázaví – hrad Kožlí – rod Libůnů z Dubé

Kožlí Castle – History of the Locality Based on Written Sources and Its Current Condition

The content of this study is a list of the history of Kožlí Castle (Benešov district) from the Middle Ages to the Modern Age on the basis of a revision of older opinions and an analysis of written sources. The aim of the article is both to correct inaccuracies that are repeated in older and contemporary literature on Kožlí Castle, and to supplement the current state of knowledge with unpublished information and thus clarify the fates of its owners and the castle itself. It played an important role as the seat of important personalities of the first half of the 15th century. However, its history did not end until the beginning of the 19th century, when it was last used as a medieval backdrop. In conclusion, the study deals with the current condition of preservation, protection and presentation of the ruins of Kožlí Castle.

Keywords: history – written sources – heritage care of castle ruins – castellology – dolní Posázaví – Kožlí Castle – The family of Libůn from Dubá

doi.org/10.56112/psc.2022.1.05

Lokalizace

Hrad Kožlí (obr. 1) se nachází ve Středočeském kraji v okrese Benešov, asi 4,5 km jihozápadně od okresního města Benešov a cca 1,5 km severovýchodně od obce Tisem, pod jejíž katastrální území spadá (obr. 2).

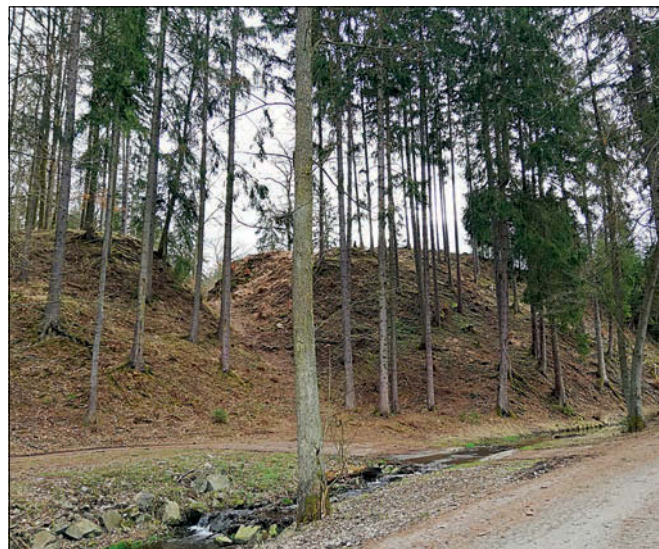
Hrad zaujal příhodnou polohu v nejužší části krčku skalnatého ostrohu, který vybíhá severním směrem z vrchu Chlumec (399 m n. m.) a následně se stáčí k severovýchodu. Zde se rozšiřuje a vytváří zaoblený opyš, z jižní strany lemovaný skalnatou stráňí o výšce cca 3 až 4 m, která se následně pozvolna svažuje. Ostatní strany představují středně až velmi příkré svahy.

Celý tento geomorfologický útvar vymezují ze tří stran vodoteče. Větší Janovický potok je levým přítokem řeky Sázavy. Ostroh obtáčí od jihu, jihovýchodu a východu. Tisemský potok představuje drobnější vodní tok. K hradu přitéká od jihozápadu a obtéká ostroh od severu až k severovýchodu, kde se zleva vlevo do Janovického potoka.

Dochované reliktu hradu Kožlí můžeme rozdělit na hrad, předhradí a podhradí. Hradní jádro se nachází ve výšce cca 320 až 325 m n. m. Předhradí dosahuje v nejvyšším bodě nadmořské výšky 323 m. Podhradí, nacházející se na úrovni vodotečí, představují především zbytky rybníční soustavy v podobě hrází. Důležitou součástí z období fungování hradu jsou i dochované úvozy cest (obr. 3). Tyto a další reliktu by měly být předmětem další samostatné studie.

Historie středověkého osídlení

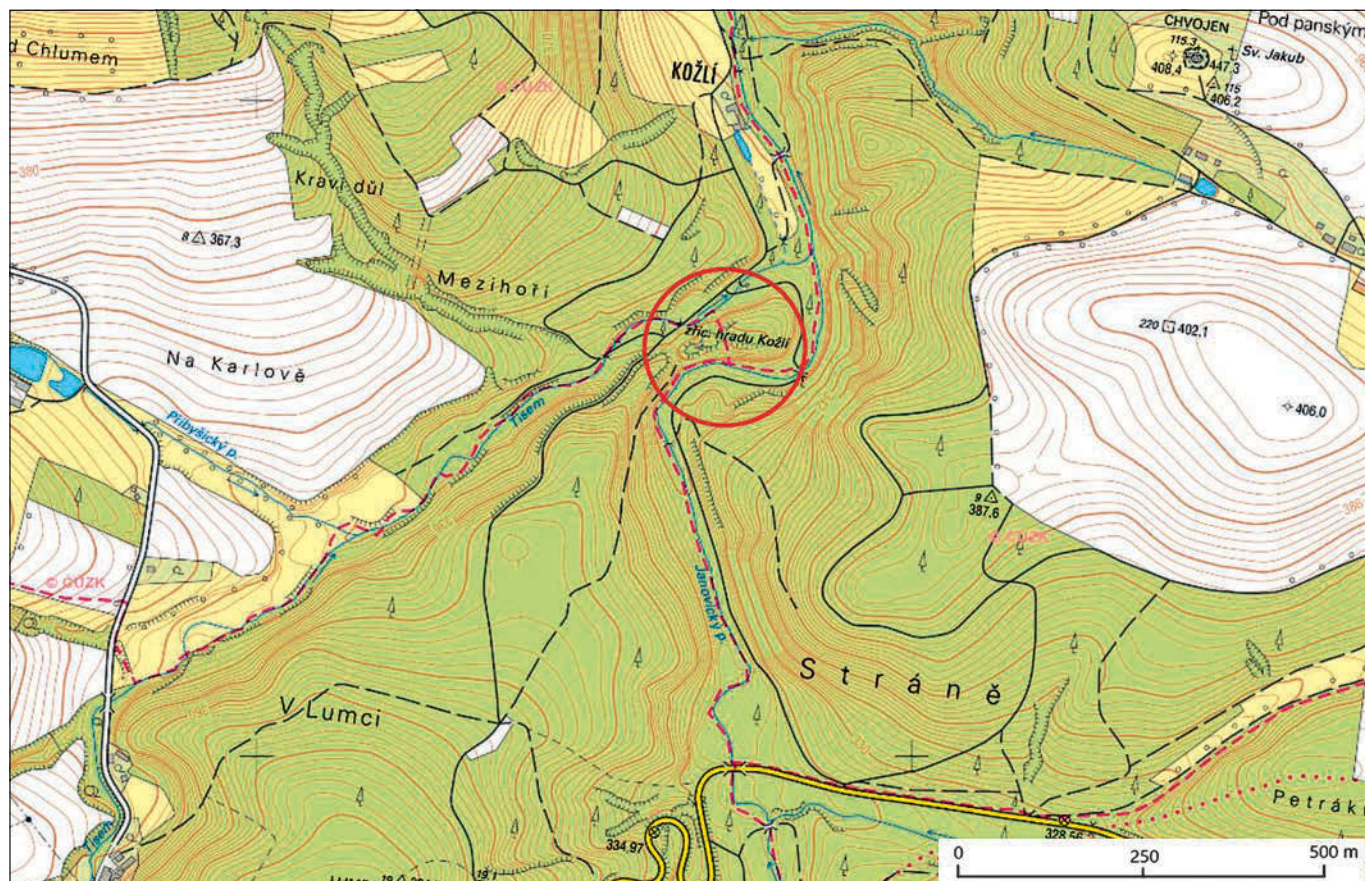
Počátky osídlení nejbližšího okolí hradu Kožlí, konkrétně zhruba ve středním toku Janovického potoka, lze klást snad již do 11., potažmo 12. století (např. Boháč 1968, 61–63; Hejna 1982, 189). Dokládat by to měly jak publikované, avšak dosud revizí neověřené, archeologické nálezy z dnešní obce Václavi-

Obr. 1: Hrad Kožlí (okres Benešov), fotografie zachycuje hrad od severovýchodu z údolí Tisemského potoka. Z daného úhlu je k vidění především čelní příkop oddělující předhradí (vlevo) a hrad (vpravo), základové reliktu vstupní brány do hradu a na severním svahu kamenné destrukce zaniklých konstrukcí, zejména severní parkánové zdi, stav 2019 (všechny snímky L. Slabý).

ce, dříve Vladislavice¹⁾ či z raně středověké lokality na vrchu Chvojen (Hejna 1965, 62–63; Hejna 1971, 47–58; Hejna 1982, 185–195; Klápště 2005, 96), tak písemné prameny. Nejstarší zpráva zmiňuje k roku 1000 ves Zaječ, která byla darována osrotrvskému klášteru u Davle (CDB I, č. 40, s. 47).

Další zprávou by snad mohla být zmínka z období kolem roku 1088, kdy král Vratislav daroval vyšehradskému kostelu sv. Petra a Pavla mimo jiné les nazývaný „Ohvoyné“ či „Ohuoyn-

Obr. 2: Lokalizace hradu Kozlí spadá do oblasti dolního Posázaví a zhruba do střední části povodí Janovického potoka (vytvořil autor na základě dat ČÚZK, www.geoportal.cuzk.cz).

ne“ (CDB I, č. 387, s. 386; RBM I, č. 175, s. 79). S myšlenkou, že by se mohlo jednat o les v okolí Chvojna u Benešova, přišel již A. Profous (Profous 1949, 78). Je ovšem nutné k ní přistupovat obezřetně, neboť název Chvojen či Chvojno se v rámci českého území objevuje na více místech. Například ve výčtu darů krále Vladislava I. z roku 1169 pro komendu johanitů v Manětíně se objevuje „Hvogen“. Jeho situování je však upřesněno „in provincia Belinensi“ (CDB I, č. 246, s. 217).²⁾

Jistou podporou pro spojení zmínky z období kolem roku 1088 s Chvojnem u Benešova by mohla být skutečnost, že uskutečněný archeologický výzkum potvrdil existenci zdejšího osídlení již během 12. století, s možným přesahem do 11. století (Hejna – Váňa – Šolle 1969, 2; Hejna 1969, 2). Ovšem, jak již bylo v úvodu zmíněno, výsledky tohoto archeologického výzkumu je nutné brát bez novější revize s opatrností.

Jistotu ohledně rozvoje lokálního osídlení máme až během 13. století. Z té doby pochází jak další a četnější archeologické doklady (např. Chvojen, Benešov), tak písemné zmínky, vztahující se k okolním lokalitám, například Benešov 1219–1222 (CDB II, č. 231, s. 220), Krusičany 1271 (RBM II, č. 2696, s. 1179), Kavčí Hora 1284 (RBM II, č. 1317, s. 570) či Neveklov 1285 (RBM II, č. 1341, s. 578). Důležitým údajem může být zpráva z roku 1271, která se váže k dnešním Václavovicím. V daném roce byl zdejší kostel s podacími právy a veškerým příslušenstvím darován královnou Kunhutou špitálu sv. Františka u paty pražského mostu. Při této příležitosti se hovoří i o mýtu (RBM II, č. 2696, s. 1178), což svědčí o cestě vedoucí přes Václavice či v blízkém okolí.

Dálkové cesty oblastí prokazatelně vedly. Řeku Sázavu překračovaly například pod raně středověkým hradem Lštění, v Týnci nad Sázavou či v Poříčí nad Sázavou. Některé z těchto důležitých dálkových cest procházely s velkou pravděpodobností také přes Chvojen. Opomenout nelze ani další cesty ve-

doucí vzhledem k trase na jih horizontálně (především cestu z Benešova přes údolí Janovického potoka dále na Neveklov).

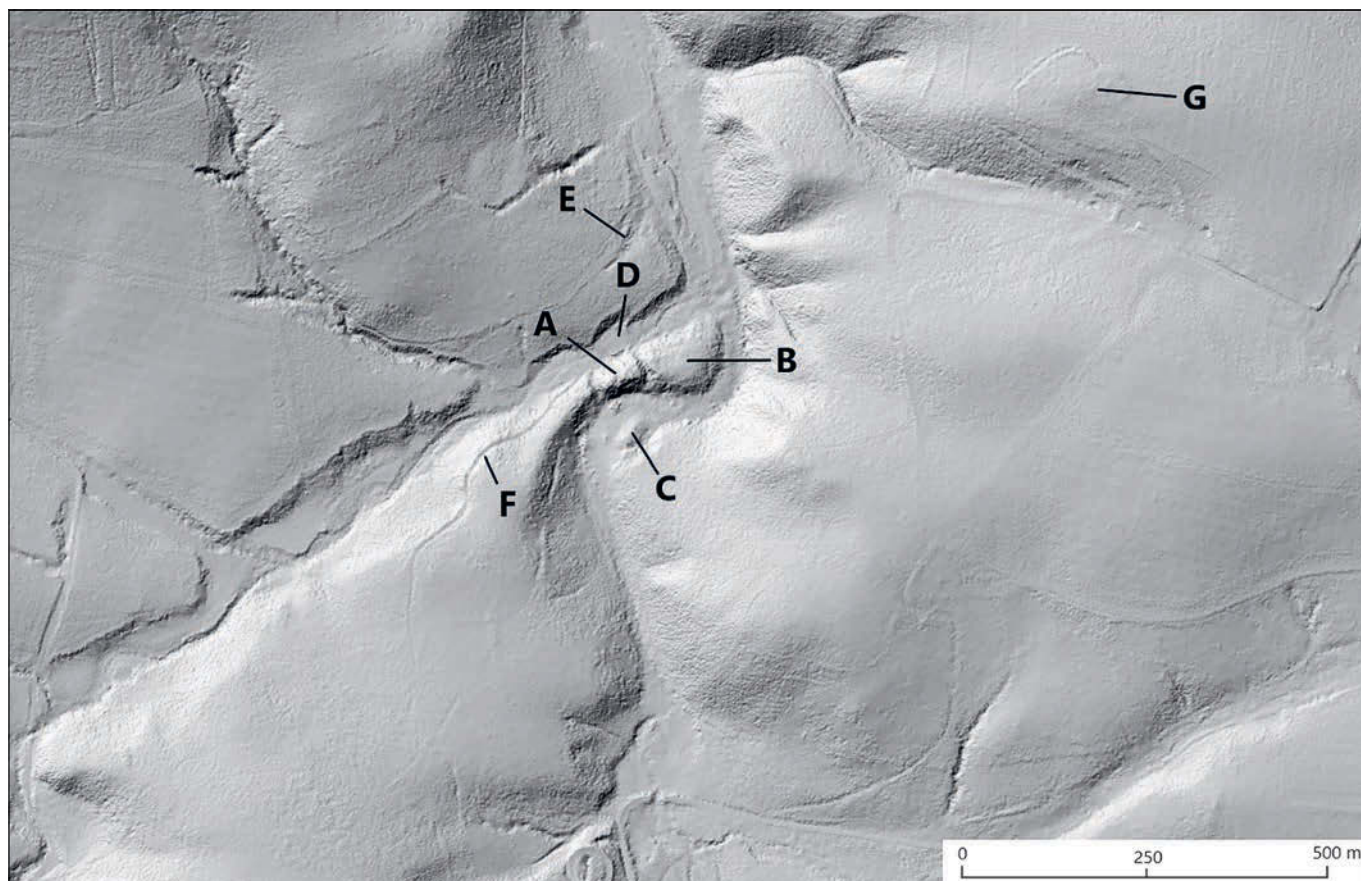
Nejbližší k hradu Kozlí leží již zmíněný Chvojen (obr. 4). Ten se s jistotou poprvé objevuje v písemných pramenech v roce 1316/18 v predikátu jistého Dětricha.³⁾ Vzhledem k výše uvedeným údajům, je evidentní, že hrad Kozlí vznikl již v osídlené krajině, protnuté důležitými dálkovými cestami.

Historie hradu Kozlí ve středověku

A. Hejna jako autor archeologického výzkumu na Chvojně vyslovil myšlenku, že by spolu lokality Chvojen a Kozlí mohly souviset. Konkrétně uvedl, že zánik raně středověkého dvorce na Chvojně vedl k vybudování vrcholně středověkého hradu Kozlí (např. Hejna 1976a, 72; Hejna 1976b, 282; Hejna 1982, 190; Hejna 1983, 429). Jedná se ale pouze o nijak doložené domněnky. Je nutné zdůraznit, že se A. Hejna snažil archeologické poznatky z Chvojna zařadit do vývoje feudálních sídel, a interpretovat tak chybějící vývojový článek mezi raně středověkým hradištěm a vrcholně středověkým hradem.⁴⁾

Hned dvě písemné zmínky o Kozlí pocházejí z roku 1318, kdy se po něm píše Ctibor. V obou případech je uveden jako škůdce, který způsobil škody Oldřichovi z Jenišovic, Oldřichovi ze Zlenic a Vajglovi a Tyrmanovi z Kout (RTT I, 44; RTV, 47; RTT I, 49; RTV, 52–53). Na delší čas se jedná o jedinou, poměrně osamělou zmínku, což některé badatele vedlo k myšlence, že se daná zpráva netýkala hradu Kozlí na Benešovsku.⁵⁾

Další opět osamělá zpráva, zmiňující Kozlí, pochází až z 60. let 14. století. V roce 1363 prezentovali nového chvojenského faráře Alberta z Nechvalic bratři Heřman a Konrád z Kozlí a Martin (či Mareš) ze Zvěřince (LC I/2, 3). Všichni jsou uvedeni jako „clientes“, tedy jako zástupci nejnižší šlechty.

Obr. 3: Lidarová mapa s vyznačením v textu zmíněných reliktnů z doby fungování hradu Kožlí: A – hrad; B – předhradí; C – pozůstatky vodního díla na Janovickém potoce; D – pozůstatky vodního díla na Tisemském potoce; E – jeden z dochovaných svazků úvozových cest; F – úvozová cesta vedoucí dále směrem na Tisem; G – Chvojen s kostelem sv. Jakuba a Filipa (vytvořil autor na základě dat ČÚZK, www.geoportal.cuzk.cz).

Ozřejmit situaci v dané oblasti a době mohou pomoci písemné prameny, vztahující se k nedalekému Chvojně. Jejich kontinuita pokračuje již od zmíněného roku 1316/18. Tato skutečnost spíše vyvrací domněnku A. Hejny o následnosti dvorce na Chvojně a hradu Kožlí, neboť je evidentní, že zde obě dvě sídla existovala vedle sebe a v určitou dobu se o ně dělila jedna generace majitelů.

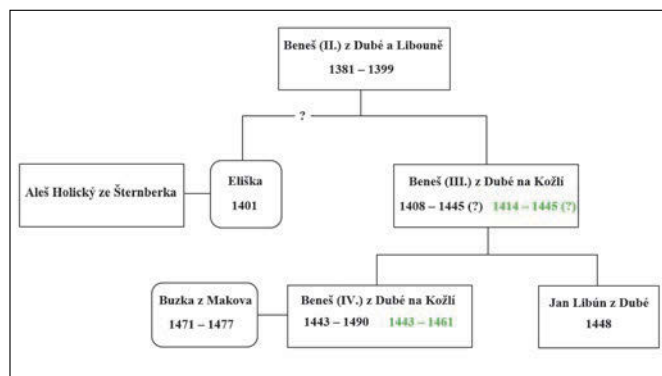
Výše uvedení bratři se zmiňují poprvé na konci roku 1362, kdy byl po smrti Volfarda za přítomnosti faráře z Vladislavic (Václavic) potvrzen nový kněz Svatoslav. Stalo se tak dle podání Heřmana a Konráda z Chvojna a Martina ze Zvěřince (*LC I/1*, 192).

Následně se bratři objevují v roce 1366 jako Martin ze Zvěřince, Heřman a Konrád „*de Hucoiia*“ – zřejmě z Hodkova – (*LE I*, 50) a v roce 1367 jako Heřman z Chvojna, Martin ze Zvěřince a Konrád z Radíče, když jako patroni kostela na Chvojně dosadili ke zdejšímu oltáři sv. Petra a Pavla Alberta z Chvojna (*LC I/2*, 91). Jejich poslední společná zmínka je z roku 1378, kdy byl do kostela na Chvojně dosazen Jan z Nechvalic. Bratři se ale tentokrát uvádějí jako Heřman, Martin a Konrád z Menšího Chvojna (*LC III–IV*, 87). Je otázkou, zda tato zpráva znamená, že v daném roce nově získali majetek, či jeho díl, v dnešním Chvojně, nebo zda se jedná o chybu pisáře.⁶⁾ Pokud by se jednalo o správný zápis, znamenalo by to, že se bratři, či někteří/rý z nich, vždy titulovali po nově získaném sídle či statku, což by osvětlilo fakt, proč se po Kožlí píší jen v jednom případě. Hlavními sídly však zřejmě zůstával hrad Zvěřinec a sídlo na Chvojně, neboť se opakovaně objevují i v dalších zápisech.

Konrád zřejmě během 80. let 14. století přesunul svůj hlavní zájem do jižních Čech. A. Sedláček jej ztotožňuje s Konrá-

Obr. 4: Fotografie zachycuje od západu dominantu vrchu Chvojen – kostel sv. Jakuba a Filipa. V popředí jsou viditelné pozůstatky objektu předpokládaného palácového objektu středověkého dvorce, objeveného a interpretovaného A. Hejnou během jeho archeologického výzkumu lokality ve 2. polovině 20. století, stav 2019.

Obr. 5: Pravděpodobný rodokmen rodu Libůnů z Dubé vytvořený na základě analýzy písemných pramenů. Číslování příslušníků této větve rodu pánů z Dubé začíná Benešem (II.), který se psal z Libouně a byl synem Beneše (I.) z Dubé a Leštna. S historií hradu Kozlí jsou spojeni až další dvě generace Beneš (III.) a Beneš (IV.), u kterých teprve nacházíme přízvisko „Libůn“. Černá data odpovídají časovému rozptylu, ve kterém se daná osoba objevuje v písemných pramenech. Zelená data zobrazují časový rozsah, kdy je daná osoba doložena ve spojení s hradem Kozlí (vytvořil autor).

dem z Bernartic, který v roce 1383 prodal pozemky v okolí Tožic Albrechtovi ze Šternberka a z Konopiště (RTT I, 482).

Na državách ve středním toku Janovického potoka zůstal nadále Heřman. Ten je zmiňován v roce 1383 jako rytíř Heřman z Chvojna, když si nárokoval odúmrtí ve vsi Tisem (AČ 31, 145). Z období mezi roky 1380 až 1390 pochází listina, na které je Heřman z Chvojna uveden mezi ručiteli za Jana z Ústupu, který prodával Oldřichovi z Rožmberka své zboží v Rakovicích se vším příslušenstvím (CST, sign. 596).

Martin ze Zvěřince se uvádí naposledy v roce 1394, kdy obdaroval kostel ve vsi Jesenice (RTT I, 555). Jeho dědici byli zřejmě bratři Mikuláš a Bohuš ze Zvěřince, kteří se uvádí v roce 1397 ve sporu s farářem Buzkem z Jesenice. Při této příležitosti se zmiňuje též panoš Břeněk z Chvojna (SA III, 307), pravděpodobně jeden ze synů a dědiců Heřmana. Například v roce 1405 se uvádí společně s Břeněkem další dva bratři Děpolt a Jan, když prodávali pozemek ve Vatečkově. Všichni bratři se piší z Hodkova, řečení z Chvojna (LE VI, 396–397).

Otázkou je, jaké byly v dané době přesné majetkové poměry. S určitou pravděpodobností lze konstatovat, že državy zmíněných bratrů Heřmana, Konráda a Martina a následně jejich potomků nebyly vzhledem k jejich postavení nikterak rozsáhlé. V případě hradu Kozlí je možné předpokládat proměnné vlastnictví, které mohlo být určitý čas společné a následně individuální.

O tom, že hrad zůstal i nadále v rukou nebohaté nižší šlechty, zřejmě potomků výše uvedených bratrů, může svědčit zpráva z roku 1399, která uvádí, že příslušníci posádek hradů Stajice a Kozlí loupili na cestách (Mareš 1878, 12).

Zatímco pro uplynulé 14. století zůstávají v dějinách hradu Kozlí mnohá neznámá či nejistá místa, od počátku 15. století je možné jeho historii rekonstruovat mnohem přesněji. Neznámo kdy a jak jej získal Petr z Pětichvost. Poprvé se uvádí jako Petr z Pětichvost seděním na Kozlí v roce 1404 na listině k svědectví o odúmrti v Popovicích po smrti Elišky, vdovy po Milotovi z Popovic (AČ I, 395; AČ 35, 386). Téhož roku Petr zemřel a majitelkou jeho statků se stala vdova Anežka. Ta ještě tentýž rok vedla při o louku s farářem z Vladislavic (dnešní Václavice). Výsledkem bylo, že louka připadla faráři ve Vladislavicích, který musel každý rok po sv. Václavu sloužit tři mše za duši Anežky a Petra z Pětichvost a Kozlí. Smlouva byla potvrzena 8. ledna roku 1406, kdy se také uvádí Jan, purkrabí na hradě Kozlí (LE V, 668). Tato zpráva je důležitá především v tom, že je zde pro rok 1404 poprvé výslovně uveden „castrum Kozle“.

Anežka z Pětichvost se podle některých badatelů později opět provdala a to za Zdeňka (I.) z Postupic. S ním měla mít dva syny Viléma (I.) a Zdeňka (II.), čímž se stala pramatí významného posázavského rodu Kostků z Postupic (Pakosta 2004, 13).

Důležitou kapitolou v dějinách hradu byla jeho držba příslušníky rodu pánů z Dubé, respektive Libůnů z Dubé (obr. 5). Kdy přesně hrad získali, není možné určit. Stalo se tak zřejmě mezi roky 1410 a 1414.⁷⁾ Ještě v roce 1410 se objevuje Beneš (III.) z Libouně mezi svědky na listině Herarta a Jiřího, pánů na Boskovicích, kteří prodávali dvůr v Sudicích Hanušovi Šumpokovi a jeho rodině (CDM 14, 156–157). V dané době se zřejmě Beneš (III.) Libůn, syn Beneše (II.) z Dubé a Libouně, pohyboval v této oblasti. Již předtím, v roce 1408, se objevil jako svědek při prodeji (Moravské) Třebové (CDM 14, 4–5). Nejpozději v roce 1414 však získal hrad Kozlí a jeho statky, jelikož se v daném roce, jako patron kostela na Chvojně, píše seděním na Kozlí (LC VII, 107).

Datem 1414 začíná poměrně souvislá řada písemných zpráv o Benešovi (III.) Libůnovi z Dubé a Kozlí. Až do roku 1418 je doložen jako patron kostela na Chvojně (LC VII, 276). V dalších letech se Beneš (III.) Libůn z Kozlí (či seděním na Kozlí) objevuje na několika listinách jako svědek (např. AČ I, 408–409; AČ 36, 272; AČ I, 155; AČ 3, 503). Ve 30. letech 15. století se také účastnil několika bitev. V roce 1434 je zmíněn v rámci bitvy u Lipan (FRB V, 614), v roce 1435 při dobývání hradu Ostromeče (FRB V, 617).

Jaký byl přesný rozsah kozelského panství v jeho časech, není známo. Lze se domnívat, že jej v základu tvořilo blízké okolní zboží tradičně s hradem Kozlí spojené, tedy s velkou mírou pravděpodobnosti nějaké statky na Chvojně a snad také ves Tisem. Součástí byly také tzv. Kozelské lesy. Po nějaký čas vlastnil Beneš (III.) Libůn například dvůr v Sedlečku, který prodal v roce 1440 (DD 3, 157). Zisky mu plynuly také např. z ročních poplatků ze zboží dubského, patřící k hradu (Stará Dubá (DD 25, 212–213).

Významnou, avšak epizodickou záležitostí, byla jeho držba hradu Lešno (dnes Líšno), které zřejmě zdědil po svém zesnulém strýci Václavi z Dubé a Leštna. Z písemných pramenů není jasné, zda měl Václav z Dubé potomky. Skutečnost, že se naposledy objevuje na listině z roku 1424 (ZRKŘČ, 123) a naopak na listině z roku 1426 zpečetěné na jeho hradě Lešno je jako první mezi svědky uveden jeho synovec Beneš (III.) Libůn z Dubé a Kozlí (AČ I, 408) hovoří ve prospěch této hypotézy. Neznámo přesně kdy a jak však Beneš (III.) Libůn o hrad přišel, snad jej prodal, neboť se nejspíše už ve 30. letech 15. století dostal do majetku Jana Sádla, dříve ze Smilkova a Kostelce (nad Sázavou) (Úlovec 2007, 139).

Na konci 20. a na počátku 30. let 15. století působil na hradě Kozlí vychovatel („eruditorem“) Pešík, kterého najal Beneš (III.) Libůn z Dubé. Ten zde také v roce 1427 a 1434 dokončil dva rukopisy (NK, rkp. XI.E.6.). Snad se jednalo o vychovatele Benešových dětí.

Že se v případě Beneše (III.) Libůna jednalo o významného majitele hradu Kozlí, nasvědčuje nejen skutečnost, že se účastnil vítězných bitev, ale také důležitých politických událostí. Například v roce 1440 je uveden v zápisu obecného sněmu o volbě krále (AČ I, 263–264) a v témže roce se objevuje i v poselském listu od stavů Království českého Albrechtovi Bavorskému (AČ I, 265).

V roce 1443 jsou na listině Kateřiny z Polánky, dcery Zacheře z Polánky, mezi svědky uvedeni Beneš (III.) z Dubé seděním na Kozlí a poprvé také jeho syn Beneš (IV.) (SPA, sign. Perg.A435). Shodně s A. Sedláčkem lze soudit, že Beneš (III.) Libůn měl dva syny, Beneše (IV.) Libůna⁸⁾ a Jana Libůna.⁹⁾

F. Dvorský uvádí ještě dceru Helenu, která měla být manželkou Aleše Holického ze Šternberka (Dvorský 1907, 53). Pramen k tomuto tvrzení však nezmiňuje, a je tak nutné

k tomuto údaji přistupovat obezřetně. V Deskách zemských se k roku 1401 naopak zmiňuje „Eliška, manželka“ Aleše ze Šternberka (RTT I, 591), ovšem jen na tomto základě nelze určit, zda se skutečně jednalo o dceru Beneše (III.) Libúna. V rodokmenu rodu Šternberků (archiv správy hradu Český Šternberk) je jako manželka Aleše Holického uvedena Eliška z Dubé a Kozího, což by mohla být zkomolenina názvu Kožlí. Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že synové Beneše (III.) Libúna jsou poprvé zmiňováni až ve 40. letech 15. století, nabízí se otázka, zda by se nemělo spíše jednat o dceru Beneše (II.) z Libouně. F. Palacký, který se také věnoval historii rodu Šternberků, naopak uvádí v roce 1401 sňatek Aleše Holického s Eliškou z Lipé a Dubé (Palacký – Sternberg 2001, 31, 73).

Jaké byly osudy Jana Libúna, není jasné. V písemných pramenech se objevuje jen jedinkrát v roce 1448, kdy se měl zúčastnit vpádu do Prahy (SeÚ, inv. č. 1380, sign. 1045).¹⁰⁾ Lze ho tedy obecně označit za přívržence Jiřího z Poděbrad.

A. Sedláček poji s Benešem (III.) Libúnem poslední zmínku z roku 1445 (Sedláček 1927, 47), obdobně i F. Dvorský (Dvorský 1907, 53), kdy je uveden mezi svědky na listině Ofky z Malovic, která celé své věno po prvním manželovi přepisuje do majetku svému nynějšímu manželovi Petrovi Mrackému z Dubé (AČ 2, 71; RTT II, 259). Téhož roku, či brzy na to, zřejmě zemřel.

Pokud tomu tak skutečně bylo, další listina z roku 1456 (AČ 4, 560) již zmiňuje stejnojmenného syna Beneše (IV.) Libúna, který po otci zdědil i hrad Kožlí. Jako Beneš (IV.) Libún z Dubé a Kozlí se píše ještě v roce 1461 (obr. 6) (např. AČ 15, 308–309; AČ 15, 314; VOV, I. A alfa 10/4). Stejně jako jeho otec je i Beneš (IV.) Libún v listinách titulován jako pán.

Jaké byly jeho další osudy a jakou roli plnil dál hrad Kožlí, není jisté. A. Sedláček uvažoval o prodeji Kožlí konkrétně Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka (Sedláček 1927, 47). Jak bude uvedeno dále, tato hypotéza se zdá spíše nepravděpodobná.

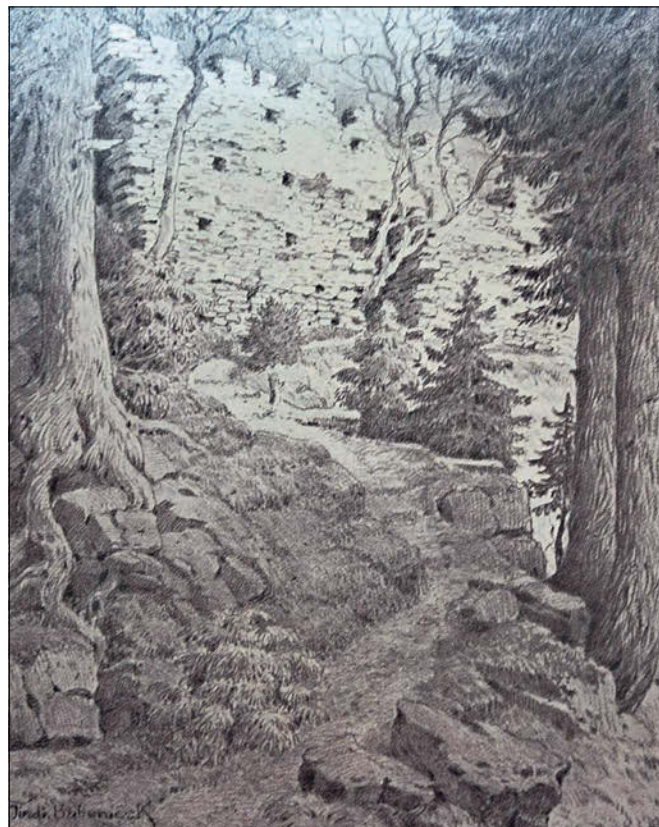
V dalších letech se Beneš (IV.) Libún v pramenech překvapivě objevuje pouze ve spojení se svou ženou Buzkou z Makova.¹¹⁾ Ne všechny písemné zprávy jsou ale přímé. Například v roce 1471 si Buzka z Makova stěžovala Anně z Rožmberka, že byla na cestě z Bechyně obrána zvíkovskými lidmi, kteří nyní požadují záruku 30 kop grošů (HT, inv. č. 3046, sign. 2471). Dopis pečetila na Drachkově pečeti svého manžela Beneše (IV.) Libúna (obdobně soudil již A. Sedláček 1925, 169). V dané době Drachkov jistě patřil do jejich majetku.

Poslední zprávou je přepis listiny pro Bohuslava ze Švamberka z roku 1477, ve které se mimo jiné uvádí paní Buzka, manželka Beneše (IV.) Libúna (HN I, sign. A22/1, 57). Z textu vyplývají zásadní údaje. Jednak je zde patrné, že její manžel v této době ještě žil, neboť pisateli vzkazuje, aby za ním přijel. Jednak se o Buzce mluví jako o matce „pánů bechyňských“, kdy ji synové mají zaplatit celkem 425 kop grošů.¹²⁾

Zdá se, že nejspíše během 70. let 15. století se zájem Beneše (IV.) Libúna přesunul dál na jih. Kde bylo jeho hlavní sídlo, případně jaké byly osudy hradu Kožlí, není známo. Dodejme skutečnost, že několik zpráv poji Beneše (IV.) Libúna s Rožmberky a jižními Čechami, a je tudíž možné předpokládat jeho pobyt a působení právě zde. Že musel mít nadále nějaké příjmy, plynoucí hypoteticky také ze správy hradu Kožlí (a k němu náležejícím statkům), dokládá dlužní úpis Jindřicha z Rožmberka na 300 uherských zlatých Benešovi (IV.) Libúnovi z Dubé a jeho manželce Buzce (uvedeno Barče) z Makova. Úpis byl obnoven 16. října 1475 Vokem z Rožmberka na 325 zlatých pro Bohuslava z Ostromeče, synovi Petra z Ostromeče, a Petrovým bratrům Bohuslavovi a Lévoovi (Pelikán 1953, č. 574, s. 197). Zvláště tíživou otázkou je, jak hrad přečkal neklidné období poděbradských válek, neboť v této době došlo k násilnému zániku početné řady hradů v Posázaví.¹³⁾

Obr. 6: Listina z 3. června roku 1461, dle které Předbor z Radešína postupuje Janovi z Rožmberka zástavní zápis, je jednou z posledních, na které je mezi svědky uveden Beneš (IV.) Libún z Dubé s predikátem z Kožlí (zdroj: SOA v Třeboni, oddělení správy fondů a sbírek Třeboň, Vs Orlík nad Vltavou, sign. 53).

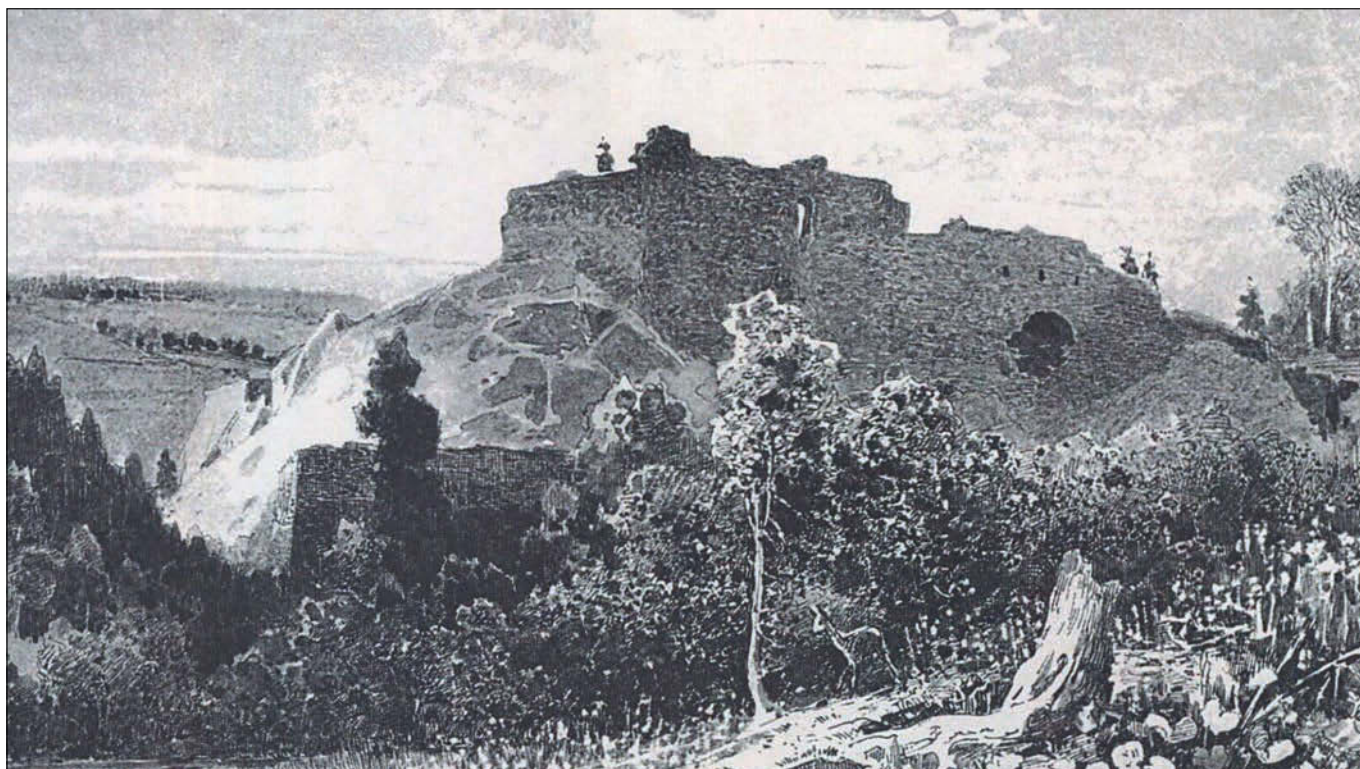

Obr. 7: Obrázek od Jindřicha Bubeníčka ukazuje ještě poměrně dobře dochovaný úsek parkánové zdi se stínkami a prolukami (převzato z Sedláček 1927, 47).

Od konce 70. let 15. století se již s Buzkou a Benešem za jejich života v pramenech nesetkáváme. Další písemná zpráva pochází až z roku 1490 a zmiňuje spor mezi Janem Břežským a Bohuslavem Břekovcem z Ostromeče ohledně dlužné částky z prodeje kozelského zboží za nebožtíka Beneše (IV.) Libúna (AČ 9, 508). Z dané zprávy vyplývají dvě zásadní fakta. Jednak je evidentní, že nedlouho před tímto datem byl hrad Kožlí stále v majetku Beneše (IV.) Libúna, který ho prodal Bohuslavovi Břekovci z Ostromeče, jednak se ukazuje, že Beneš (IV.) Libún

Obr. 8: Fotografie zachycuje hrad Kožlí od jihu z údolí Janovického potoka, kde nejpozději na konci 15. století existoval velký rybník. Z daného úhlu je k vidění podstatná část dodnes dochovaných zřícenin hradu, mezi kterými vyniká úsek jižní parkánové hradby, kus hradby jádra a pahorek ze sutin západního paláce, stav 2018.

Obr. 9: Jeden z obrázků z literatury konce 19. století, jehož autorem je Václav Jansa. Hrad v knize zachytil ze dvou úhlů, v tomto případě od jihu. Je zde dobře patrný, v té době ještě stojící, západní palác, zřejmě s oknem, a hlavní hradba jádra hradu (převzato z Borovský 1892, 126).

nejpozději v této době zemřel. Starší domněnky, že hrad Kožlí vlastnili již od 60. či 70. let 15. století Šternberkové, či že jej v dané době dobyli a zničili (viz např. *Dvorský 1907, 53; Sedláček 1927, 47*), jsou tak neudržitelné.

K zakoupení hradu a jeho připojení ke šternberským statkům, konkrétně konopištskému panství, došlo nejpravděpodobněji během 1. poloviny 90. let 15. století. Dokazuje to opět osamocená zpráva z roku 1495. V rámci dílu dědictví Jiřího ze Šternberka se však nehovoří o hradě, ale o tvrzi Kožlí (*DD 6, 298–299*). Jaký k tomu byl důvod, není možné jednoznačně určit, neboť se nabízí celá škála relevantních vysvětlení. Mezi ta nejpravděpodobnější patří fakt, že hrad Kožlí byl ve srovnání s rezidenčním hradem Konopiště vskutku jen malým příbuzným. Jeho velikost a celkově skromnější provedení tak písaře mohlo vést ke snaze odlišit velkolepé sídlo od v té době již nepřiliš významného Kožlí. Též je pravdou, že užívání pojmu tvrz a hrad bylo již ve středověku nestálé a nelze je brát vždy jako směrdatné.

Vyvstává otázka, kdy přestal být hrad Kožlí rezidenčním sídlem? Přibližnou dobu by snad bylo možné odvozovat od absence užívání predikátu „z Kožlí“ od 60. let 15. století. Na druhou stranu již ve starším období se ne vždy za jménem jeho majitelů objevilo spojení s hradem Kožlí. Užívalo se například jen „*Beneš Libún z Dubé*“ popřípadě „*Beneš, řečený Libún*“ (např. *AČ I, 152; AČ I, 263–264*).

S ohledem na výše popsané skutečnosti lze s velkou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že Kožlí přestalo být hlavním sídlem svého majitele nejpozději během 70. let 15. století. Buzka z Makova a Beneš (IV.) Libún z Dubé spolu zřejmě potomky neměli a tato linie pánů z Dubé s nimi pravděpodobně vymřela.

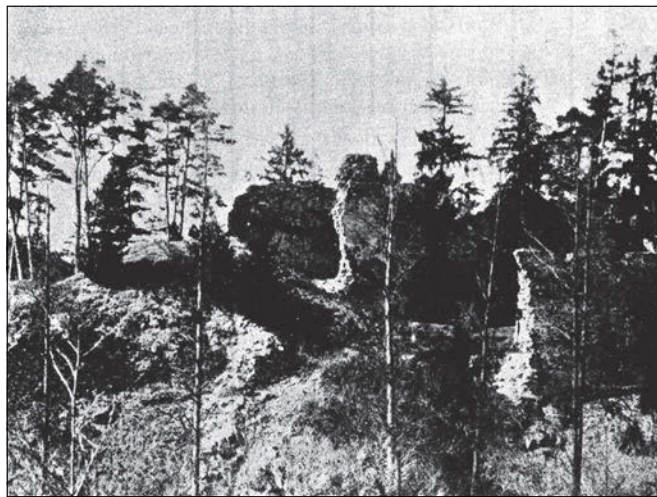
Po připojení Kožlí ke konopištskému panství se hrad stal nejspíše jen hospodářsko-správním objektem. Je otázkou, do jaké míry byl nadále využíván, respektive udržován.

Zřejmě mohl sloužit vrchnostenské správě tak dlouho, dokud nebylo nutné do jeho oprav více investovat, neboť se jeho údržba musela časem ukázat jako nerentabilní. Konopištské panství dál využívalo především jeho bývalého zboží. V roce 1495 se hovoří o mlýnu Pod Kožlím a Nad Kožlím, o Kozelských lesech apod. (*DD 23, 474 sl.; DD 6, 298 sl.*) O osudech hradu během 16. století neexistují žádné písemné zmínky. Až z roku 1590 se Kožlí poprvé uvádí jako „*zámek pustej*“ (*DZ 25, G 11*). Se stejnými údaji je možné se setkat i během století následujícího (např. *DZ 132, K 25–27*).

Historie hradu Kožlí v novověku a moderní době

Hrad Kožlí byl sice opuštěn a chátral, ale jeho areál či blízké okolí zůstávaly v zájmu konopištské vrchnosti i v mladším období. Kromě již zmíněného zemědělsko-hospodářského využití se nedaleko hradu od druhé poloviny 16. století objevila snaha o těžbu rud, jak dokládá zmínka z roku 1560. Více či méně úspěšná těžba se zde realizovala s přestávkami a různou intenzitou až do 19. století (*Tywonniak 1962, 77–88*). Například v roce 1763 se objevuje ve výčtu analyzovaných zkušebních vzorků pro těžbu rud i lokalita u tzv. „*starého zámku*“, ¹⁴⁾ která by snad mohla označovat hrad Kožlí. Stopy po těžbě jsou dodnes zřetelné i v bezprostřední blízkosti hradu a předhradí. A. Sedláček je popisuje jako jámy, které zde zůstaly po pokusech o těžbu masťku (*Sedláček 1927, 48*).

Zřejmě poslední historickou kapitolou Kožlí je zahrnutí hradního areálu do romantických krajinářských úprav v rámci konopištského panství, které realizoval nejspíše František Josef z Vrtby na začátku 19. století. Na hrad bylo zřízeno schodiště z pálených cihel a v rámci hradního areálu se rozbíhaly parko-

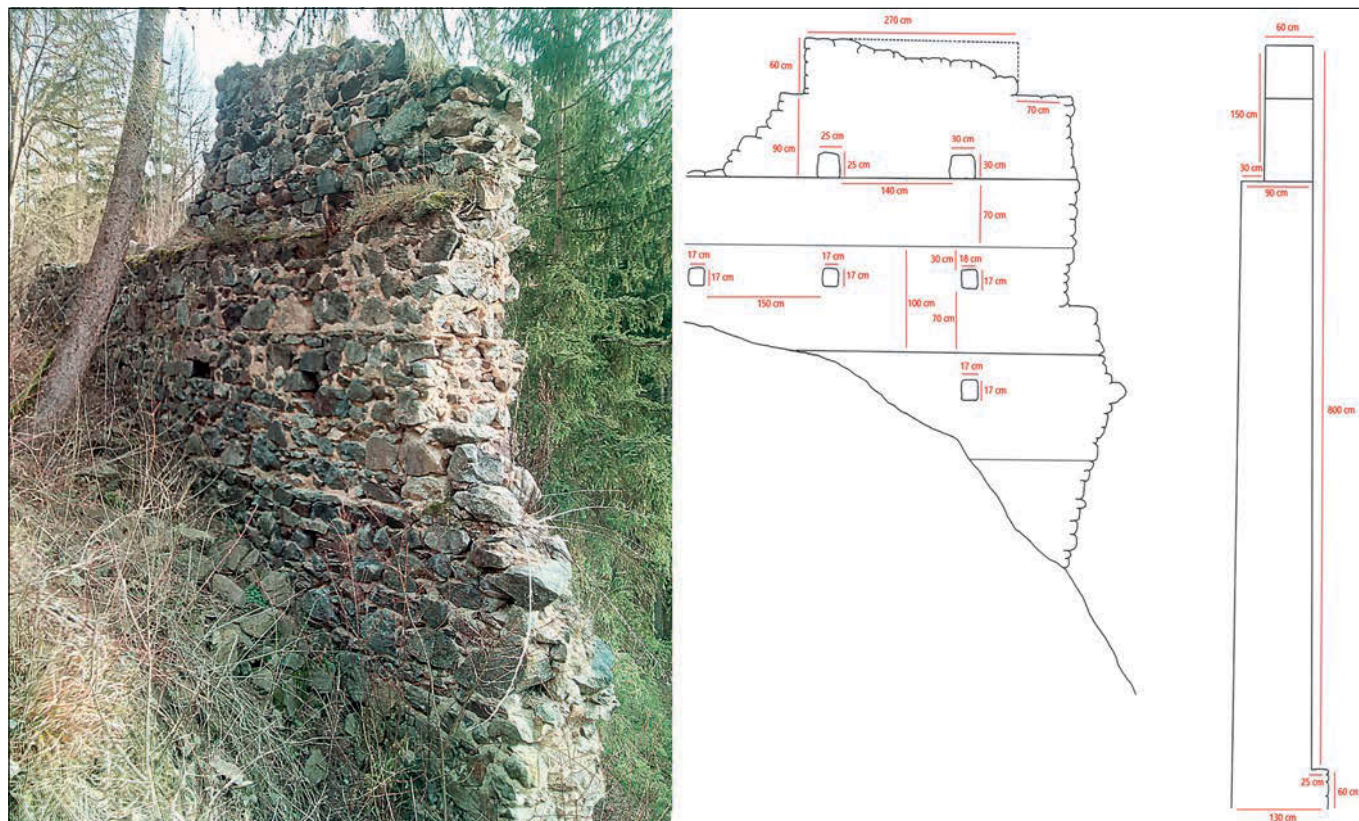
Obr. 10: Velmi hodnotná je jedna z nejstarších fotografií zachycující hrad Kožlí od jihu. Vznikla pravděpodobně někdy na počátku 20. století před rokem 1907. Mimo jiné ukazuje, že v dané době ještě stála podstatná část jádra hradu v podobě obvodových hradeb, avšak západní palác byl již v ruinách (převzato z *Dvorský 1907, 51*).

Obr. 11: Starší fotografie zachycuje stav střední části jižní parkánové hradby, na níž jsou stále dochované dvě stínky (převzato z *Slabý 2019, 118*).

Obr. 12: Na snímku, který zachycuje stav střední části jižní parkánové hradby v roce 2008, je dobře patrný havarijní stav jedné stínky nedlouho před jejím úplným zánikem (převzato z: *Slabý 2019, 118*).

Obr. 13: Fotodokumentace a základní metrická dokumentace dochovaného stavu střední části jižní parkánové zdi se stínkou k roku 2019 (převzato z Slabý 2019, 117).

vě upravené stezky. Zdá se, že se smrtí Františka Josefa v roce 1830 zájem o hradní zříceniny skončil, neboť je F. A. Heber během své návštěvy v roce 1846 popisuje jako zarostlé a zanedbané. Zmíněné schodiště se již rozpadalo (Heber 2012, 157–158).

Z následného období, kdy zde hospodařili Lobkovicové či František Ferdinand d'Este, již neexistují, nebo doposud nebyly nalezeny žádné zmínky o aktivitě spojené s hradem Kožlí. Je známo, že se František Ferdinand d'Este o historii vášnivě zajímal. Inicioval například archeologický výzkum na raně středověkém hradě Lštění (Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 192). Jevil též velký zájem o nedaleký kostel na Chvojně, který byl na jeho popud na počátku 20. století nákladně přestavěn a zrestaurován (ÚŘHSB, kart. 84). Pro jeho zájem o hradní zříceninu Kožlí však doposud nejsou známy žádné doklady.

Během 30. a 40. let 19. století se tak zbytky hradu Kožlí staly natrvalo pouze turistickým cílem. Zavítal sem i Karel Hynek Mácha (Mráz 1988, 85–86, 212–213). V pokračil 2. polovině 19. století a na počátku 20. století se hrad dočkal zájmu prvních badatelů a zájemců o historii či památky (obr. 7). Objevil se jak v regionálních historicko-topografických textech, tak v soupisných dílech o historických památkách či středověkých sídlech (např. Vlasák 1874, 52–53; Podlaha 1911, 134–136; Sedláček 1927, 46–47). V roce 1958 byla lokalita zapsaná jako kulturní památka.¹⁵⁾ Bližšího zájmu se hrad dočkal až na konci 60. let 20. století (Durdík – Chotěbor 1973, 97–111).

Hrad Kožlí v současnosti

V uplynulých desetiletích se zříceniny hradu Kožlí staly tichou součástí okolní, převážně zalesněné krajiny (obr. 8). Jediným „živým“ dokladem dávné historie místa je nedaleký mlýn Kožlí, který do jisté míry navazuje na své středověké předchůdce v údolí Janovického a Tisemského potoka. Ob-

jekt mlýna, chráněný od roku 2010 jako kulturní památka,¹⁶⁾ se v novém tisíciletí dočkal potřebné péče a celkové rekonstrukce, stejně jako jeho blízké okolí (mlýnský náhon atd.). To samé bohužel nelze říct o stavu hradní zříceniny.

T. Durdík v rámci svých prohlídek hradu opakovaně upozorňoval na neutěšený stav zřícenin (např. Durdík 1988; 2001; 2003; 2007), které byly navíc zhruba od 80. let 20. století po řadu let narušovány nelegálními archeologickými průzkumy (Princ 1984).¹⁷⁾ Hluboké „sondy“ byly často zakládány u úpatí zdí a hradeb, což následně v daných místech vedlo k dílčí či úplné destrukci přilehlých konstrukcí. Tato skutečnost je dobře patrná především u jižní parkánové hradby.

K destrukci podstatné části hradních zřícenin však zřejmě došlo přirozenou degradací materiálu vlivem povětrnostních podmínek, které byly umocněny lesním hospodářstvím v průběhu minulého století. Ještě na konci 19. století minimálně zčásti existoval západní palác (obr. 9), k jehož destrukci téměř do současné podoby hlinito-kamenného pahorku došlo nejspíše na samém počátku 20. století. Tehdy, jak ukazuje jedna z nejstarších fotografií hradu, ale z podstatné části stálo jádra hradu v podobě obvodových hradeb. Taktéž jižní parkánová hradba měla z větší části dobře dochované jednotlivé stínky a proluky (obr. 10).

V přesně neznámé době (obecně před rokem 1968) došlo k zásadní destrukci hradních zřícenin, především hradeb jádra hradu, které tak získaly přibližně dnešní podobu. Tuto skutečnost dobře dokumentují fotografie od T. Durdíka a P. Chotěbora (viz Durdík – Chotěbor 1973, 97–111). Ve větší celistvosti zůstávala zachována především jižní parkánová hradba.

Právě na té je možné prezentovat proces rychlé degradace stavu hradní zříceniny za posledních dvacet let. Ještě kolem roku 2000 zde existovaly dvě stínky s prolukou (obr. 11), ovšem v roce 2008 byla již druhá stínka značně narušená (obr. 12), což vedlo k jejímu brzkému zániku. Dodnes se dochovala pouze jedna, shodou okolností okrajová, stínka, kterou bylo

Obr. 14: Fotografie z doby před rokem 2017 zachycuje stav v areálu hradu Kožlí, konkrétně prostor východního paláce, před posledním odlesněním (převzato z www.hradkozli.cz, aktuální k 22. 2. 2022). Pro srovnání stavu před a po vykácení (viz Slabý 2019, 123).

Obr. 15: Pohled do prostoru čelního (východního) příkopu od jihu po vykácení vegetace. Dobře patrný je postup vylámání příkopu do skály a fragment jihovýchodního nároží parkánové hradby, stav 2018.

možné zdokumentovat (obr. 13). Od hradebního ochozu dosahuje výšky 1,5 m, tloušťky 0,6 m a šířky 2,7 m.¹⁸⁾ Je tak de facto jediným stavebně-architektonickým prvkem, který lze v současné době na lokalitě analyzovat, aniž by muselo dojít k archeologickému výzkumu a zásahu do terénu.

Pro získání základní představy ohledně proměn (zániku) jednotlivých částí hradu je možné porovnat půdorysné náčrty lokality pocházející datačně z období od počátku 20. století do roku 2019 (viz Sedláček 1927, 48; Menclová 1972, 95; Durdík – Chotěbor 1973, 101; Wettengl 1995, 11; Durdík 1999, 286–287; Slabý 2019, 125).

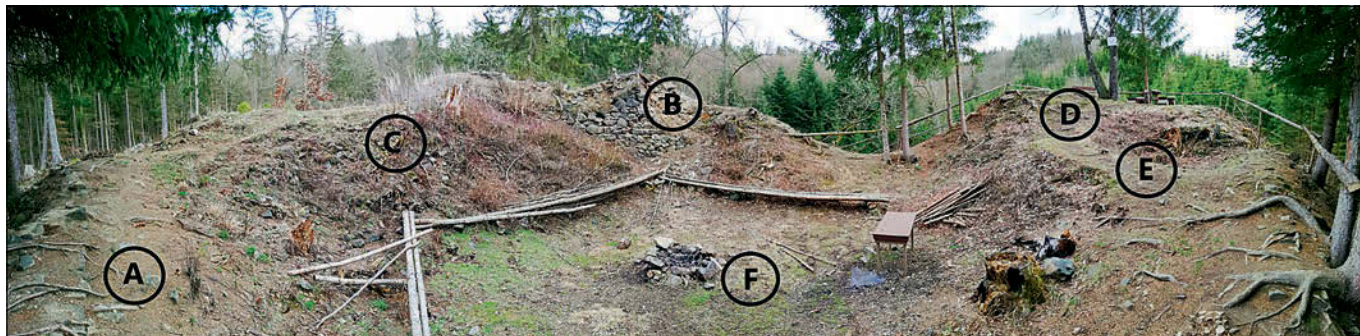
I v novém tisíciletí pokračoval neutěšený stav lokality, přičemž se na něm negativně podepsalo zejména opětovné odlesňování a zalesňování (obr. 14). To platí obecně pro řadu památek, které jsou dodnes situované v lesním porostu. Opět

Obr. 16: Pohled do zadního (západního) příkopu od severu po vykácení vegetace. Dobře patrný je opět postup vylámání příkopu do skály. Šipkou vyznačeno ohrožené torzo obvodové zdi dvoupřstorového objektu v zadní části parkánu, stav 2018.

Obr. 17: Fotografie zachycuje horní část nově vybudovaného přístupového schodiště z prostoru rozbořené severní hradby hradního jádra, kam schodiště ústí, stav 2017.

Obr. 18: Širokoúhlý pohled do prostoru hradního jádra hradu Kožlí od severu: A – severní (spojovací) hradba hradního jádra; B – jižní (spojovací) hradba hradního jádra; C – východní palác; D – západní palác; E – pozůstatky předpokládané schodišťové věžičky; F – mezilehlé (ústřední) nádvoří, stav 2019.

Obr. 19: Pohled na čelo hradu z prostoru předhradí, kde se nacházela východní linie parkánové hradby: A – jihovýchodní nároží parkánové hradby; B – vstupní brána do hradu; C – východní palác; D – obdélná budova v severovýchodní části východního parkánu; E – severní hradba hradního jádra; F – severovýchodní nároží parkánové hradby; G – novodobý vstup do hradu skrze přední (východní) příkop; H – údolí Tisemského potoka, stav 2018.

se tak ukazuje nutnost dostatečně informovat a apelovat na vlastníka daného (lesního) pozemku, aby si byl památky a její hodnoty vědom a v rámci svého hospodaření vůči ní postupoval obezřetně.

Po roce 2016 došlo k razantnímu zákroku do podoby areálu hradních zřícenin, když byl celý prostor hradního jádra, parkánu, jižního svahu, čelního a zadního příkopu vykácen (obr. 15, 16), místy vykloučen, od bývalého, poměrně mladého a hustého lesního porostu. Na ostrožnu byly z údolí Tisemského potoka vyvedeny schody nejednotné kvality z dovozeného kamene, které zaručily bezpečnější přístup do areálu hradu (obr. 17), neboť do té doby se do něj vstupovalo z více stran, například skrze čelní příkop v severovýchodním nároží hradu. To vedlo ke značné degradaci zdejších konstrukcí a k silnějším účinkům eroze.

Výše popsané práce souvisely s nově vzniklým spolkem Příznivci hradu Kožlí, z. s.¹⁹⁾ Založení spolku a zájem jeho členů o lokalitu lze jedinečně uvítat, nicméně realizace některých výše popsaných zásahů do areálu zřícenin hradu Kožlí (zejména odlesnění) bez aktivní spoluúčasti regionální památkové péče a odborníka na danou problematiku, nezastavilo degradaci zbývajících kamenných konstrukcí hradu.

Podle webových stránek spolku byla realizována první fáze projektu záchranu hradu („zabezpečit, aby nedocházelo k po-

Obr. 20: Detailní pohled na základové reliktu vstupní brány do hradu v linii východní parkánové hradby, stav 2019.

škození a zničení stávajících zbytků hradu; vyčištění hradu a blízkého okolí od náletových dřevin; zabezpečit, aby turisté nevstupovali do rizikových míst“), avšak k druhé fázi, kde se počítalo mimo jiné se spoluprací s památkovým úřadem, bohužel v plném rozsahu nedošlo. Ze stránek také vyplývá určitá

Obr. 21: Pohled do prostoru zadního (západního) parkánu s pozůstatky zřejmě dvouprostorového objektu, stav 2019.

Obr. 22: Fotografie zachycuje fragment severozápadního nároží parkánové hradby, stav 2019.

Obr. 23: Širokoúhlý pohled na jižní linii parkánové hradby. Vpravo jihovýchodní nároží, nalevo vpovzdálí patrná středová část parkánové hradby s dochovanou stínkou, stav 2018.

stagnace aktivity spolku po roce 2018. Areál hradu je nadále udržován ve výše popsaném („vyčištěném“) stavu s možností posezení a se základním zabezpečením prostoru pro návštěvníky v podobě dřevěného zábradlí.

K výše uvedeným problémům je nutné přidat fakt, že některé (hlavní) vyšlapané cesty vedou po korunách zdiva původních konstrukcí (např. severní hradbě hradního jádra, skrze východní palác atd.). Návštěvníci navíc mohou a často vstupují i na rozpadající se koruny hradeb, což vede jednak k ohrožení jejich zdraví, jednak k poškozování daných partií hradních zřícenin.

Jako velmi potřebné se tak v současné době jeví spolupráce s odbornými pracovníky z oboru památkové péče, kteří by mohli pomoci při realizaci konzervačních prací dochovaných zřícenin hradu. Ty by měly v první řadě vést ke statickému zajištění ohrožených a narušených partií, k zastavení destrukce obnaženého zdiva a zanikání dochovaných terénních relikvií.

V této otázce je potřeba zvolit optimální přístup, který by zaručoval bezpečné zpřístupnění památky, ale zároveň umožnil i její ochranu (k tématu více např. *Sommer – Samková red. 1998; Vrla 2015, 57–75*). Ostatně v blízkém okolí lze hledat snahy o zpřístupnění, ochranu i prezentaci hradních zřícenin např. na hradě Zlenice. Jiné příklady pro odbornou diskusi nabízí projekt spolku Hradů českého středohoří, z. s. či Hradů na Malši.²⁰⁾

I přes některé negativní události, které pozůstatky hradu Kožlí v uplynulých desetiletích postihly, lze lokalitu ve stavu

Obr. 24: Pohled z prostoru hradu směrem do Tisemského údolí na torzo severní parkánové hradby, umístěné hluboko v severním svahu, stav 2018.

jejího současného dochování hodnotit jako přínosnou pro otázky archeologie a v menší míře i stavební historie. Bližší poznání by si sice umožnil jedině archeologický výzkum, nicméně i za stávajících podmínek lze v terénu rozpoznat jednotlivé hlavní části hradu. K jejich interpretaci pouze na základě terénní prospekce je však nutné přistupovat s opatrností.

Mezi dobře čitelné pozůstatky původní zástavby patří předpokládaná dvě palácová křídla (východní a západní), spojovací (hlavní) hradby a mezilehlé nádvoří, v jehož severozápadním nároží se nachází blíže neurčitelné relikt (obr. 18). Ty byly doposud interpretovány jako dolní partie schodišťové věžičky (*Durdík – Chotěbor 1973*, 104). Jednoznačné závěry však bez zásahu do terénu nejsou možné. Výše uvedené objekty a konstrukce dohromady tvořily nevelké hradní jádro.

Dobře čitelné jsou také základové partie vstupní brány ve východní frontě parkánové hradby, půdorysné obrysy protáhlé budovy v prostoru čelního parkánu (obr. 19 a 20) a nejpravděpodobněji dvoupřostorového objektu v zadní (parkánové) části hradu (obr. 21). Jedinou výraznější konstrukcí je část hlavní jižní hradby hradního jádra a především úsek jižní parkánové hradby nad Janovickým potokem (viz obr. 8), ke které lze přiřadit částečně dochovaná nároží parkánové hradby na jihovýchodě, jihozápadě (obr. 23) a severozápadě (obr. 22). Severovýchodní nároží parkánové hradby je značně rozmělněné, stejně jako většina konstrukcí na severní straně hradního areálu. Například ze severní parkánové hrady se dochoval pouze nevelký stěp hluboko ve svahu (obr. 24). Tento fakt zřejmě souvisí s intenzivní erozí ve svahu značně strmé ostrožny, stejně jako s minulými zásahy do terénu během zalesňování a odlesňování.

Závěr

Bližší analýza písemných pramenů a edic ukázala mnohem pestřejší mozaiku informací o hradu Kožlí, které dosud badatelům unikaly. Tato skutečnost byla dána především tím, že jednotliví autoři, kteří se hradu věnovali, často jen nekriticky přejímali závěry a informace od svých předchůdců.

Studie přinesla řadu nových informací také k majitelům hradu, přičemž se snažila jednotlivá data zařadit do širšího kontextu. Díky tomu nyní máme lepší představu o historii hradu Kožlí především za časů pánů z Dubé během podstatné části 15. století, kdy hrad představoval důležité rezidenční a jistě i reprezentační sídlo významného vojenského a politického aktéra Beneše (III.) Libúna z Dubé a Kožlí.

V tomto ohledu je například otázkou, zda dodnes předpokládaná původní podoba hradu tzv. dvoupalácová dispozice pochází skutečně již ze 14. století, nebo zda ji lze spojit až s působením pánů z Dubé, kteří se mohli inspirovat u hradu Lešno (Líšno), též spadající do kategorie dvoupalácové dispozice. Ten příslušníci rodu vystavěli a drželi již několik desetiletí před hradem Kožlí. Snaha upravit nové sídlo podle pohodlného a módního staršího vzoru je logické, ovšem tuto otázku by mohl ozřejmit až stavebněhistorický a archeologický průzkum.

Jen na základě písemných pramenů není možné stanovit, zda byl hrad poničen během válečného dobývání. Spíše se ale zdá, že jeho zánik nebyl násilný, ale hrad postupně upadal během 16. století, kdy byl již trvalou součástí konopištského panství. V takovém případě by se jednalo o určitou výjimku, neboť oblast dolní Posázaví lze během 60. let 15. století označit za krajinu válek, kdy bylo dobyto a v některých případech i definitivně zničeno mnoho hradů (např. Stará Dubá či Zbořený Kostelec, k tomu více viz *Slabý 2022*, v tisku).

Některé výše vyřčené hypotézy by však mohl definitivně potvrdit pouze důkladný stavebněhistorický a archeologický průzkum, z něhož by mohly vzejít především důležité odpovědi na počátky hradu, jeho historickou podobu a funkci.²¹⁾

Archivní rešerši lze v závěru tohoto článku považovat za vyčerpanou, byť nelze vyloučit další dílčí objevy. Do budoucna lze jako podstatné a přínosné považovat především další průzkum lokality v oblasti archeologie, stavebních dějin či environmentálních věd, jelikož až na základě výsledků interdisciplinárního průzkumu lze plnohodnotně postihnout všechny skutečnosti, které dodnes opomíjený, avšak v historii významný hrad Kožlí obsahuje.

V neposlední řadě je, vzhledem k současnému stavu hradních zřícenin, nutné připomenout potřebu pozornosti památkové péče o tuto lokalitu. Cílem by mělo být jednak lokalitu zachránit před další destrukcí a ztrátou cenných částí s výpovědní hodnotou, jednak ji detailněji poznat především prostřednictvím přesného geodetického zaměření.

Rád bych poděkoval pracovníkům Státního oblastního archivu v Třeboni za pomoc při dohledávání a ověřování zde uložených pramenů.

*Mgr. Lukáš Slabý (slaby.lukas@npu.cz, slaby.lukas@post.cz)
Národní památkový ústav, generální ředitelství,
Na Perštýně 356/12, Praha 1*

PRAMENY A LITERATURA

Prameny a edice

- AČ 1: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích I. F. Palacký ed., Praha 1840.
AČ 2: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích II. Palacký F. Palacký ed., Praha 1842.
AČ 3: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích III. F. Palacký ed., Praha 1844.
AČ 4: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích IV. F. Palacký ed., Praha 1846.
AČ 15: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XV. J. Kalousek red., Praha 1896.

- AČ 31: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XXXI. První kniha provolací desk dvorských z let 1380–1394. G. Friedrich ed., Praha 1921.
AČ 35: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XXXV. Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1395–1410. G. Friedrich ed., Praha 1935.
AČ 36: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XXXVI. Druhá kniha provolací desk dvorských z let 1411–1448. G. Friedrich ed., Praha 1941.
BSHR: fond Báňská správa Hor Ratibořských. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Třeboni.
CDB I: Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae I. Listiny doby knížecí (805–1197). G. Friedrich ed., Pragae 1904–1907.

- CDB II*: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. Přemysl Otakar I. jako český král (1198–1230). G. Friedrich ed., Pragae 1912.
- CDM 14*: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV. (1408–1411). B. Bretholz ed., Brünn 1903.
- CST*: fond Cizí statky Třeboň (1205–1797). SOA v Třeboni.
- DD*: Desky dvorské: DD 3, 157; DD 6, 298 sl.; DD 23, 474 sl.; DD 25, 212–213. Národní archiv.
- DZ*: Desky zemské: DZ 25, G 11; DZ 132, K 25–27. Národní archiv.
- FRB V*: Fontes rerum Bohemicarum V. Prameny dějin českých, část: Kronika Bartoška z Drahonice. J. Emler – J. Gebauer – J. Goll edd., Praha 1893.
- HN I*: Historische Nachrichten I., 1759. SOA v Třeboni.
- HT*: Historica Třeboň 1216–1659 (1696). SOA v Třeboni.
- LC I/1*: Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensium per archidioecesim nunc prima vice typis editus, inchoans ab anno 1354 usque 1362. F. A. Tingl ed., Pragae 1867.
- LC I/2*: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensium per archidioecesim. Libri primi pars altera ab anno 1363 usque ad annum 1369. J. Emler ed., Pragae 1874.
- LC III–IV*: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensium per archidioecesim. Liber tertius et quartus ab anno 1373 usque ad annum 1390. J. Emler ed., Pragae 1879.
- LC VII*: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensium per archidioecesim. Liber sextus ab anno 1310 usque ad annum 1419. J. Emler ed., Pragae 1886.
- LE I*: Libri erectionum archidioecesis pragensis I (1358–1376), saeculo XIV. et XV. C. Borový ed., Pragae 1873.
- LE V*: Libri erectionum archidioecesis pragensis V (1398–1407), saeculo XIV. et XV. A. Podlaha ed., Pragae 1889.
- LE VI*: Libri erectionum archidioecesis pragensis VI (1397–1405), saeculo XIV. et XV. A. Podlaha ed., Pragae 1927.
- Mareš, F. 1878*: Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Praha.
- NK*: Národní knihovna České republiky, rukopis XI.E.6. (Y. II. 2. n. 17.) Summa bibliorum metrica cum expositione interlinearum.
- Pelikán, J. 1953*: Rožmberské dluhopisy z let 1457–1481. Praha.
- RBM I*: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I, (600–1253). K. J. Erben ed., Pragae 1855.
- RBM II*: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II, (1253–1310). J. Emler ed., Pragae 1882.
- RTT I*: Reliquiae tabularum terrae I. Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. J. Emler ed., Praha 1870.
- RTT II*: Reliquiae tabularum terrae II. Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. J. Emler ed., Praha 1872.
- RTV*: Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae. Nejstarší zbytky desk zemských pohonných. F. Dvorský – J. Emler edd., Praha 1868.
- SA I*: Soudní akta konsistoře pražské (acta judiciaria consistorii pragensis) I. 1373–1379. F. Tadra ed., Praha 1893.
- SA III*: Soudní akta konsistoře pražské (acta judiciaria consistorii pragensis) III. 1392–1393, 1396–1398. F. Tadra ed., Praha 1896.
- SeŮ*: Seznam účastníků poděbradské strany při tažení na Prahu. Listy a listiny. SOA v Třeboni.
- SPA*: Sbírka pergamenů A. Archiv Národního muzea.
- ŮRHSB*: fond Ústřední ředitelství hohenberských statků Benešov. SOA v Praze.
- VOV*: fond Velkostatek Orlík nad Vltavou (1184) 1198–1948 (1957). SOA v Třeboni.
- ZRKŘČ*: Zbytky register králů římských a českých z let 1361–1480. A. Sedláček ed., Praha 1914.

Nálezové zprávy

- Durdík, T. 1988*: Nálezová zpráva o revizích stavu hradu Kožlí v letech 1980, 1982, 1984, rkp. Archiv AV ČR Praha, č. j. 3220/88.
- Durdík, T. 2001*: Nálezová zpráva o revizi stavu hradu Kožlí v roce 2000, rkp. Archiv NZ ARÚ AV ČR Praha, č. j. 1230/01.
- Durdík, T. 2003*: Nálezová zpráva o revizi stavu hradu Kožlí v roce 2003, rkp. Archiv NZ ARÚ AV ČR Praha, č. j. 4662/03.
- Durdík, T. 2007*: Nálezová zpráva o revizi stavu hradu Kožlí v roce 2006, rkp. Archiv NZ ARÚ AV ČR Praha, č. j. 132/07.
- Hejna, A. – Váňa, Z. – Šolle, M. 1969*: Zápis o komisi, 15. 9. 1969, archeologický výzkum na Chvojně u Benešova, č. j. 4076/65.
- Hejna, A. 1969*: Jírovice (okres Benešov), Chvojen (zpráva o ukončení výzkumu). Archiv NZ a hlášení ARÚ AV ČR v Praze, č. j. 4440/69.
- Princ, M. 1984*: Korespondence – Kožlí – hrad, o. Příbyšice, okres Benešov – památková ochrana, rkp. Archiv AV ČR Praha, č. j. 1566/84.

Literatura

- Boháč, Z. 1968*: Postup osídlení středního Povltaví podle stáří církevních staveb, in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 9, s. 53–81.
- Borovský, F. A. a kol. 1892*: Čechy 8. Tábořsko. Praha.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003*: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Durdík, T. – Chotěbor, P. 1973*: Povrchový průzkum hradu Kožlí, in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 14, s. 97–111.
- Durdík, T. 1999*: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- Dvorský, F. 1907*: O starožitném panském rodě Benešoviců I. O Benešovicích – vyjímaje rod pánů z Kravař. Praha.
- Heber, F. A. 2012*: České hrady, zámky a tvrze IV. Střední Čechy. Praha.
- Hejna, A. 1965*: Chvojen, okres Benešov, Bulletin záchranného oddělení 3, s. 62–63.
- Hejna, A. 1971*: Opevněné sídliště a dvorec s kostelem na lokalitě Chvojen, obec Jírovice, okres Benešov u Prahy, in: Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů I. Uherské Hradiště, s. 47–58.
- Hejna, A. 1976a*: Opevněná venkovská sídla doby přemyslovské v Čechách. Výsledky archeologického výzkumu z období 1965–1975, Archeologia Historica 2, s. 69–79.
- Hejna, A. 1976b*: Venkovská opevněná sídla 10.–13. století v Čechách. Problematika jejich studia a výsledky dosavadního výzkumu, Archeologické rozhledy 28, s. 279–289.
- Hejna, A. 1982*: Vývoj osídlení v dolním Posázaví a na Benešovsku v době přemyslovské, Archaeologia Historica 7, s. 185–195.
- Hejna, A. 1983*: Příspěvek ke studiu malých opevněných sídel doby přemyslovské v Čechách, Památky archeologické 74, s. 366–436.
- Klápště, J. 2005*: Proměna českých zemích ve středověku. Praha.
- Krajč, R. a kol. 2000*: Bechyně – historické město nad Lužnicí. Bechyně.
- Masák, A. 1911*: Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Časopis společnosti přátel starožitností českých XIII.–XIX., příloha. Praha.
- Menclová, D. 1972*: České hrady I., II. Praha.
- Mráz, B. 1988*: Karel Hynek Mácha: hrady spatřené. Praha.
- Otto, J. 1890*: Ottův slovník naučný 3: B–Bianchi. Praha.
- Otto, J. 1894*: Ottův slovník naučný 8: Dřevěné stavby – falšování. Praha.
- Pakosta, O. 2004*: Visutá pečeť Kostků z Postupic. Litomyšl.
- Palacký, F. – Sternberg, Z. 2001*: Dějiny rodu Sternbergů. Geschichte der Familie Sternberg. Moravský Beroun.
- Podlaha, A. 1911*: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese benešovském. Praha.
- Profous, A. 1949*: Místní jména v Čechách – Jejich vznik, původní význam a změny II: CH–L. Praha.
- Sedláček, A. 1908*: Místopisný slovník historický Království českého. Praha.
- Sedláček, A. 1925*: Českomoravská heraldika – část zvláštní. Praha.
- Sedláček, A. 1927*: Hrady, zámky a tvrze Království českého XV. Kouřimsko. Praha.
- Slabý, L. 2019*: Podoba a funkce větších panských sídel 14. století v dolním Posázaví na příkladu hradu Kožlí. Diplomová práce, Katedra historie, FF Palackého univerzity v Olomouci, rkp.
- Slabý, L. 2022*: Dolní Posázaví jako krajina válek I. II. Pod Bláníkem, v tisku.
- Sommer, J. – Samková, H. red. 1998*: Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana. Příloha časopisu Zprávy památkové péče 58. Praha.
- Tywniak, J. 1962*: Pokusy o těžení rud na Konopištsku v 16.–20. stol., in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 4, s. 77–88.
- Úlovec, J. 2007*: Hrad a zámek Lišno, in: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 44–47, s. 131–235.
- Vlasák, A. N. 1874*: Okres Benešovský: nástin statisticko-historický. Praha.
- Vnoučková, D. 2015*: Středověké kostely na Benešovsku v sídelních souvislostech. Bakalářská práce, Ústav pro archeologii, FF Univerzita Karlova v Praze, rkp.
- Vrta, R. 2015*: Památková péče o torzální architekturu ve Zlínském kraji, Archaeologia Historica 40, s. 57–75.
- Wettengl, L. 1995*: Hrad Kožlí, České památky, Časopis pro přátele památek a historie 6/1, s. 8–11.

POZNÁMKY

1. Soupis raně středověkých nálezů z lokality sepsala např. *Vnoučková 2015*, 174, 291.
2. Jedná se nejspíše o dnešní obec Velké Chvojno, dříve České Chvojno.
3. Prameny nabízí různou dataci do roku 1316 či 1318 (*RTTI*, č. 54, s. 17; *RTV*, č. 74, s. 14; *RTTI*, č. 78, s. 24; *RTV*, č. 116, s. 23).
4. O unikátnosti lokality se výslovně zmiňuje zápis o komisi (*Hejna – Váňa – Šolle 1969*, 2).
5. Např. D. Menclová datuje vznik hradu až do počátku 15. století, kdy se Kožlí začíná frekventovaně objevovat v písemných zprávách. Verze o dřívější existenci hradu považuje za domněnky (*Menclová 1972*, 95).
6. Rozlišení lokalit Chvojen a Chvojínek je velmi problematické, neboť způsob jejich zápisu se lišil jak v čase, tak zřejmě i dle písaře. Pro Chvojínek se zpravidla užívalo přívlastku „Minor“ a pro Chvojen „Maior“. Ovšem i v tomto případě, kdy se výslovně uvádí „*de Minori Chwoina*“ vyvstává problém, neboť v 70. letech je několikrát na Chvojínku doložen Dětrich, píšící se přímo z Chvojínku či z Heroltic (např. *SA I*, 45 a 368–369).
7. F. Dvorský přistupuje k dataci jednotlivých osob odlišně. S Libúny z Dubé pojí např. i Beneše Silného z Dubé z období rolem roku 1400 (*Dvorský 1907*). Ten byl však prokazatelně členem rodu Škopků z Dubé z rozrodu Ronovců, zatímco páni z Dubé ze středních Čech pocházeli z rodu Benešoviců.
8. V Ottově slovníku naučném a v Mistopisném slovníku historickém Království českého se spojován jen s daty 1461 až 1475 (*Otto 1894*, 78; *Sedláček 1908*, 454).
9. Hovoří o něm jak A. Sedláček (*Sedláček 1927*, 47) tak i např. A. N. Vlasák (*Vlasák 1874*, 53).
10. A. Masák jej dokonce zařazuje do let 1445 až 1467 (*Masák 1911*, 3). Bez odkazu na prameny je však nutno toto tvrzení zpochybnit.
11. Nejspíše z dnešního Makova, část obce Jistebnice, v okrese Tábor.
12. Otázkou je, jací páni bechyňští jsou na mysli. V úvahu připadají bratři Burian, Václav a Oldřich Bechyňové z Lažan. Znamenalo by to, že Buzka byla manželkou jejich otce Jana Bechyňského z Lažan. Po jeho smrti v roce 1465/6 (viz např. *Otto 1890*, 627; *Krajč a kol. 2000*, 14) se pak mohla znovu provdat za Beneše (IV.) Libúna s nímž se v pramenech objevuje již na počátku 70. let 15. století.
13. Ve starší literatuře se objevují různé názory. Hrad měl být například během poděbradských válek dobyt Zdeňkem Konopištským ze Šternberka a následně připojen ke konopištskému panství (např.: *Vlasák 1874*, 52–53; *Dvorský 1907*, 53). Pro tyto domněnky však neexistují žádné důkazy.
14. V rámci korespondence uložené v BSHR, sign. I.6 B v 5 C.
15. Památkový katalog, NPÚ, kulturní památka rej. č. ÚSKP 22450/2-168 – zřícenina hradu Kožlí.
16. Památkový katalog NPÚ, kulturní památka rej. č. ÚSKP 103975 – vodní mlýn.
17. Archeologické nálezy hmotné kultury, kterou tvoří kromě užitkově keramiky také kachle a železa, jsou dnes uloženy v Muzeu Podblanicka v Benešově.
18. Více ke stavebněhistorickému rozboru hradu viz *Slabý 2019*, 36–45.
19. Více informací viz <http://www.hradkozli.cz/> (aktuální k 1. 1. 2022).
20. K jednotlivým projektům více viz www.zlenice.cz, www.hrady-ceskeho-stredohori.cz, www.hradynamalsi.cz (aktuální k 22. 2. 2022).
21. Hradu Kožlí se naposledy věnovala diplomová práce (*Slabý 2019*), která mimo jiné cílila na stavebněhistorické poznání hradu a jeho architekturu v kontextu hradů v dolním Posázaví. Její součástí bylo i základní zpracování vybraného reprezentativního vzorku archeologických nálezů, které však pochází z nelegálních výkopů. Závěry této práce, které umožňují počátky hradu klást již do přelomu 13. a 14. století a jeho úpadek do 16. století, bude nutné dále doplňovat a ověřovat systematickou analýzou daných archeologických nálezů a také regulérním archeologickým výzkumem v prostorách hradu. Součástí by mělo být též přesné zaměření lokality.

Die Burgruine Kožlí – Die Geschichte der Lokalität anhand der Schriftquellen; ihr heutiger Zustand

Der Autor hat sich als Ziel dieser Studie in der ersten Linie die gründliche Übersicht der Geschichte der Burg Kožlí (Bez. Benešov) seit Mittelalter bis in die Neuzeit anhand der Revision älterer Ansichten und der Schriftquellenanalyse zusammenzufassen gesetzt. Daraus entstanden mehrere bedeutende Informationen, vor allem für das 15. Jahrhundert, die bislang außer einem breiteren Augenmerk standen.

Die Burg Kožlí (Abb. 1) befindet sich in der Region Mittelböhmen etwa 4,5 km südwestlich von der Bezirksstadt Benešov (Abb. 2) entfernt. Es ist nur ein Torso des ehemaligen, als sog. Doppelpalasanlage gedeuteten Sitzes erhalten. In seiner Umgebung sind noch die Vorburg-, Teichsystem- oder Wegenetzreste deutlich (Abb. 3).

Aus dem 14. Jahrhundert sind nur wenige Nachrichten vorhanden. Die erste Erwähnung der Burg lässt sich in der Nachricht aus dem Jahr 1318 finden, die einen Ctibor von Kožlí nennt. Weitere Nachrichten aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts beziehen sich zur Geschichte des benachbarten Sitzes Chvojen (Abb. 4).

Die Bedeutung der Burg war vor allem in der 1. Hälfte des 15. Jahrhunderts angewachsen, als sie zum Residenzort von Beneš (III.) Libún aus dem Geschlecht der Herren von Dubá (Abb. 5) worden war. Seit den 1470er Jahren die Burg Kožlí verlor ihre Residenzfunktion und ihr genaues Schicksal ist nicht mehr bekannt. Nach Schriftquellen und bisherigen archäologischen Funden ist es jedoch offenbar, dass im Gegensatz zu weiteren Burgen am unteren Strom des Flusses Sázava, wo sich in den 1460er Jahren eine Kriegsregion befand, die Burg Kožlí weder bekämpft noch mit Gewalt zerstört wurde.

Im Jahre 1495 die seither als „tvrz“ (Feste) bezeichnete Burg Kožlí wurde zum Teil der benachbarten Domäne von Konopiště im Besitz des Geschlechtes von Sternberg. Kožlí wird im Jahre 1590 erstmalig als „*zámek pustej (wüestes Schloss)*“ bezeichnet. In der Umgebung

der Burg versuchte man den Erzbau, jedoch ohne größeren Erfolg. Die Ruinen wurden zum letzten Mal im frühen 19. Jahrhundert im Rahmen der romantisierenden Landschaftsbildung adaptiert. Erst zu Ende der 1960er Jahre wurde der Ruine ein ernstes Augenmerk gewidmet. Es handelte sich jedoch lediglich um eine vereinzelte Gelegenheit, denn die Burg blieb für folgende Jahrzehnte ohne weiteres Interesse. Da im Rahmen dieser Studie der wesentliche Anteil der schriftlichen Quellen erschöpft wurde, zur komplexen Erkenntnis der Burg Kožlí ist es erforderlich gründlichere archäologische, bauhistorische und Umweltanalysen durchzuführen.

Die Burg wurde in der letzten Zeit zu einem stillen Bestandteil der umgebenden Landschaft ohne größeres Interesse (Abb. 8). Der letzte Teil des Beitrags ist daher der Beschreibung des heutigen Zustands der Burgruine (Abb. 11–24) gewidmet, deren Aussagewert bereits für die Archäologie, z. T. auch historische Bauforschung als Wirkungsfeld bleibt. Das Ausmaß der Burgsubstanz wurde im Laufe des 20. Jahrhunderts durch Einsturz des westlichen Palas sowie der Burgkernringmauer erheblich beeinträchtigt. Gegen die Jahrtausendende waren die Ruinen ja durch gesetzwidrige archäologische Grabungen bedroht. Auch nachdem die Pflege der Burg der Verein Příznivci hradu Kožlí, z. s. (Die Burgfans von Kožlí, e. V.) übernommen hatte, kam es zu einigen weiteren respektlosen Eingriffen, vor allem in Gestalt der massiven Entwaldung des Burggeländes. Die Studie schlägt zum Schluss den weiteren Vorgang zum Schutz der Lokalität vor, um dadurch eine weitere Degradierung des Burggeländes und seines Aussagewerts zu vermeiden.

Abb. 1: Burg Kožlí (Gem. Tisem, Bez. Benešov), die Burgruine von Nordosten aus dem Tal des Tisemský Bachs aufgenommen. Aus diesem Blickwinkel ist vor allem der Halsgraben zwischen der Vorburg (links) und der Burg (rechts), die Burgeingangstorfundamentrelikte

und am nördlichen Hang das Material der eingestürzten Konstruktionen, vor allem der nördlichen Zwingermauer deutlich; Zustand 2019 (alle Fotos L. Slabý).

Abb. 2: Burg Kožlí, Lokalisierung der Burg fällt in die Region der Nieder-Sázava und ungefähr in die mittlere Partie des Stromgebiets vom Janovický Bach (zusammengesetzt vom Autor laut Daten des ČÚZK [Tschechisches Amt für Geodäsie und Kataster] www.geportal.cuzk.cz).

Abb. 3: Burg Kožlí, Lidar-Karte mit den ersichtlich gemachten, im Text erwähnten Relikten aus der Zeit des Fungierens der Burg: A – Burg Kožlí; B – Vorburg; C – Reste von einem Wasserbau am Janovický Bach; D – Reste von einem Wasserbau am Tisemský Bach; E – einer der erhaltenen Hohlwegbündel; F – Hohlweg in der Richtung nach Tisem; G – verschwundener Sitz am Chvojen mit der Kirche der hl. Philipp und Jakob (zusammengesetzt vom Autor laut Daten des ČÚZK, www.geportal.cuzk.cz).

Abb. 4: Hügel Chvojen als Dominante mit der Kirche der hl. Philipp und Jakob. Im Vordergrund deutliche Reste vom vorausgesetzt palasartigen Bau des von Antonín Hejna während seiner archäologischen Forschung in der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts entdeckten und gedeuteten mittelalterlichen Gehöfts, Zustand 2019.

Abb. 5: Der wahrscheinliche Stammbaum des Geschlechts Libún v. Dubá, anhand der Analyse der Schriftquellen zusammengesetzt. Die Nummerierung der Mitglieder dieses Zweigs des Geschlechtes von Dubá beginnt durch Beneš (II.), der sich von Libouň schrieb und Sohn von Beneš (I.) von Dubá und Lešno war. Mit der Geschichte der Burg Kožlí verbinden sich erst weitere zwei Generationen Beneš (III.) und Beneš (IV.), bei denen man erst den Zunamen „Libún“ findet. Die schwarzen Daten entsprechen der Zeiterstreuung, in der die genannte Person in den Dokumenten erscheint. Die grünen Daten stellen die Zeitspanne dar, wann die genannte Person im Zusammenhang mit der Burg Kožlí belegt ist (zusammengestellt vom Autor).

Abb. 6: Die Urkunde vom 3. Juni 1461, mit der Předbor v. Radešín einen Pfandbrief dem Johann v. Rosenberg überreicht, ist eine der letzten, die Beneš (IV.) Libún v. Dubá unter den Zeugen anführt (Quelle: SOA [Staatliches Gebietsarchiv] Třeboň, Správa fondů a sbírek Třeboň, Vs Orlik nad Vltavou [Verwaltung von Archivgut und Sammlungen Třeboň/Wittingau, Großgut Worlik], Sign. 53).

Abb. 7: Burg Kožlí, die Abbildung von Jindřich Bubeníček zeigt einen noch verhältnismäßig erhaltenen Zwingermauerabschnitt mit Zinnen und Lücken (übernommen aus Sedláček 1927, S. 47).

Abb. 8: Burg Kožlí, von Süden aus dem Tal des Janovický Bach aufgenommen, wo sich spätestens im späten 15. Jahrhundert ein großer Teich befand. Vom Blickwinkel der Fotografie ist der wesentliche Teil der bis heute erhaltenen Ruinen der Burg sichtbar, unter denen der Abschnitt der südlichen Zwingermauer, ein Stück der Burgkernringmauer und ein Schutthügel des westlichen Palas herausragen, Zustand 2018.

Abb. 9: Burg Kožlí, Abbildung von Václav Jansa. Der Maler nahm die Burg aus zwei Winkeln auf, in diesem Fall von Süden. Der noch stehende westliche Palas wohl mit einem Fenster sowie auch die Burgkernmauer sind gut deutlich (übernommen aus Borovský 1890, S. 126).

Abb. 10: Burg Kožlí, eine sehr wertvolle Fotografie aus dem frühen 20. Jahrhundert, vor 1907, die zu den ältesten Burgfotos angehört. Die Burgansicht von Süden zeigt, dass damals noch der wesentliche Teil des Burgkerns (die Ringmauer) stand, der westliche Palas war jedoch schon in Ruinen (übernommen aus Dvorský 1907, S. 51).

Abb. 11: Burg Kožlí, eine ältere Fotografie nimmt den Zustand der mittleren Partie der südlichen Zwingermauer noch mit zwei erhaltenen Zinnen auf (übernommen aus Slabý 2019, S. 118).

Abb. 12: Burg Kožlí, die mittlere Partie der südlichen Zwingermauer, Zustand im J. 2008. Gut deutliche Bauauffälligkeit einer Zinne kurz vor ihrem totalen Untergang (übernommen aus Slabý 2019, S. 118).

Abb. 13: Burg Kožlí, Foto- und Messdokumentation des erhaltenen Zustands der mittleren Partie der südlichen Zwingermauer mit der Zinne zum Jahr 2019 (übernommen aus Slabý 2019, S. 117).

Abb. 14: Burg Kožlí, östlicher Palas, Zustand vor 2017, vor der letzten Entwaldung (übernommen aus www.hradkozli.cz, downloaded am 22. 2. 2022). Zum Vergleich der Zustand vor und nach der Entwaldung (s. Slabý 2019, S. 123).

Abb. 15: Burg Kožlí, Blick in den östlichen (Hals-) Graben von Süden nach der Entholzung. Gut deutlicher Vorgang des Grabenbrechens im Felsen und Fragment der Südostecke der Zwingermauer, Zustand 2018.

Abb. 16: Burg Kožlí, Blick in den hinteren (westlichen) Graben von Norden nach der Entholzung. Gut deutlicher Vorgang des Grabenbrechens im Felsen. Pfeil zeigt zum bedrohten Torso der Umfassungsmauer eines Zweiraumbaus im hinteren Zwinger, Zustand 2018.

Abb. 17: Burg Kožlí, obere Partie der neubauten Zugangsstiege aus dem Raum der zerstörten nördlichen Ringmauer des Burgkerns, in den die Stiege führen, Zustand 2017.

Abb. 18: Burg Kožlí, Weitwinkelaussicht in den Burgkern von Norden: A – nördliche (Verbindungs-) Ringmauer des Burgkerns; B – südliche (Verbindungs-) Ringmauer des Burgkerns; C – östlicher Palas; D – westlicher Palas; E – Reste des vorausgesetzten Treppentürmchens; F – zentraler Burghof zwischen den Palas, Zustand 2019.

Abb. 19: Burg Kožlí, die Stirnseite der Burg, Blick aus der Vorburg, wo sich die östliche Zwingermauerlinie befand: A – südöstliche Zwingermauerecke; B – Eingangstor der Burg; C – östlicher Palas; D – rechteckiges Gebäude in der nordöstlichen Partie des Zwingers; E – nördliche Burgkernringmauer; F – nordöstliche Zwingermauerecke; G – neuzeitlicher Eingang in die Burg über den vorderen (östlichen) Graben; H – Tal des Tisemský Bachs, Zustand 2018.

Abb. 20: Burg Kožlí, Burgeingangstorfundamentrelikte in der Flucht der östlichen Zwingermauer, Detailansicht, Zustand 2019.

Abb. 21: Burg Kožlí, hinterer (westlicher) Zwinger, Reste nach einem wohl Zweiraumbau, Zustand 2019.

Abb. 22: Burg Kožlí, Fragment der Zwingermauernordwestecke, Zustand 2019.

Abb. 23: Burg Kožlí, südliche Zwingermauerlinie, Weitwinkelaussicht. Rechts die Südostecke, links im Hintergrund deutliche mittlere Zwingermauerpartie mit einer erhaltenen Zinne, Zustand 2018.

Abb. 24: Burg Kožlí, Blick aus der Burgstätte in der Richtung zum Tal vom Tisemský Bach zum Torso der nördlichen Zwingermauer, der sich tief am nördlichen Abhang befindet, Zustand 2018.

(Übersetzung J. Noll)